

Spinakker Bennekom

rapport 430

Spinakker Bennekom, gemeente Ede

Een Archeologische Begeleiding

N.M. Prangma

Colofon

ADC Rapport 430

Spinakker Bennekom, gemeente Ede
Een Archeologische Begeleiding

Auteur: N.M. Prangma
In opdracht van: Gemeente Ede
Foto's en tekeningen: ADC ArcheoProjecten, tenzij anders vermeld

© ADC ArcheoProjecten, Amersfoort, augustus 2005
Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt
worden door middel van druk, fotokopie of op welke wijze dan ook
zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgevers.

ADC ArcheoProjecten aanvaardt geen aansprakelijkheid voor eventuele schade voortvloeiend
uit de toepassing van de adviezen of het gebruik van de resultaten van dit onderzoek.

Autorisatie:
M.C. Kenemans

ISBN 90-5874-57-16

ADC ArcheoProjecten
Tel 033-299 81 81
Postbus 1513
3800 BM Amersfoort
Fax 033-299 81 80
Email info@archeologie.nl

Inhoudsopgave

Samenvatting	6
1 Inleiding	7
2 Vooronderzoek	8
3 Methoden	8
4 Resultaten	10
5 Interpretatie en conclusies	11
Literatuur	12
Lijst van afbeeldingen en tabellen	12
Bijlage 1	13

ADMINISTRATIEVE GEGEVENS VAN HET ONDERZOEKSGEBIED

<i>Provincie:</i>	Gelderland
<i>Gemeente:</i>	Ede
<i>Plaats:</i>	Bennekom
<i>Toponiem:</i>	Spinakker
<i>Kadastrale gegevens:</i>	10304
<i>Kaartblad:</i>	39F
<i>Coördinaten:</i>	174330/446035, 174345/446040 174340/446000, 174355/446000
<i>Projectverantwoordelijke:</i>	N.M. Prangma
<i>Bevoegd gezag:</i>	Gemeente Ede
<i>Deskundige namens het bevoegd gezag:</i>	A. Cruysheer
<i>ARCHIS-onderzoeksmeldingsnummer (CIS-code):</i>	12989
<i>ADC-projectcode:</i>	4086100
<i>Complex en ABR codering:</i>	Nederzetting (NHP)
<i>Periode(n):</i>	IJzertijd en Late Middeleeuwen
<i>Geomorfologische context:</i>	Dekzand
<i>NAP hoogte maaiveld:</i>	15,20 m + NAP
<i>Maximale diepte onderzoek:</i>	1,50 m
<i>Uitvoering van het veldwerk:</i>	11 07 2005 - 12 07 2005
<i>Beheer en plaats documentatie:</i>	ROB, Amersfoort

Ede - Spinakker

Locatie van de opgraving in Nederland

GB 07/26/2005

Samenvatting

Tijdens een begeleiding van de graafwerkzaamheden ten behoeve van woningbouw aan de Spinakker te Bennekom, gemeente Ede, zijn door ADC ArcheoProjecten sporen uit de IJzertijd en de Late Middeleeuwen aangetroffen. Het betreft in beide perioden nederzettingssporen. Van de IJzertijdbewoning zijn geen gebouwstructuren gevonden, van de middeleeuwse bewoning zijn enkele paalkuilen van een grote woonstalboerderij gevonden. De sporen zijn gedateerd op grond van het aangetroffen aardewerk. Uit de periode na de laatste bewoning stammen nog enkele sporen, die samenhangen met de vorming van het esdek. In de 20^e eeuw is een deel van het esdek verdwenen en zijn vooral in het noordelijk deel van de vindplaats diverse lagen grond opgebracht.

Het onderzoeksgebied ligt aan de Spinakker en Fluitakker te Bennekom naast Kinderdagverblijf de Flierefluiter. Het terrein van ca. 430 m² lag braak sinds de sloop van eerdere bebouwing en het proefsleuvenonderzoek door BAAC.

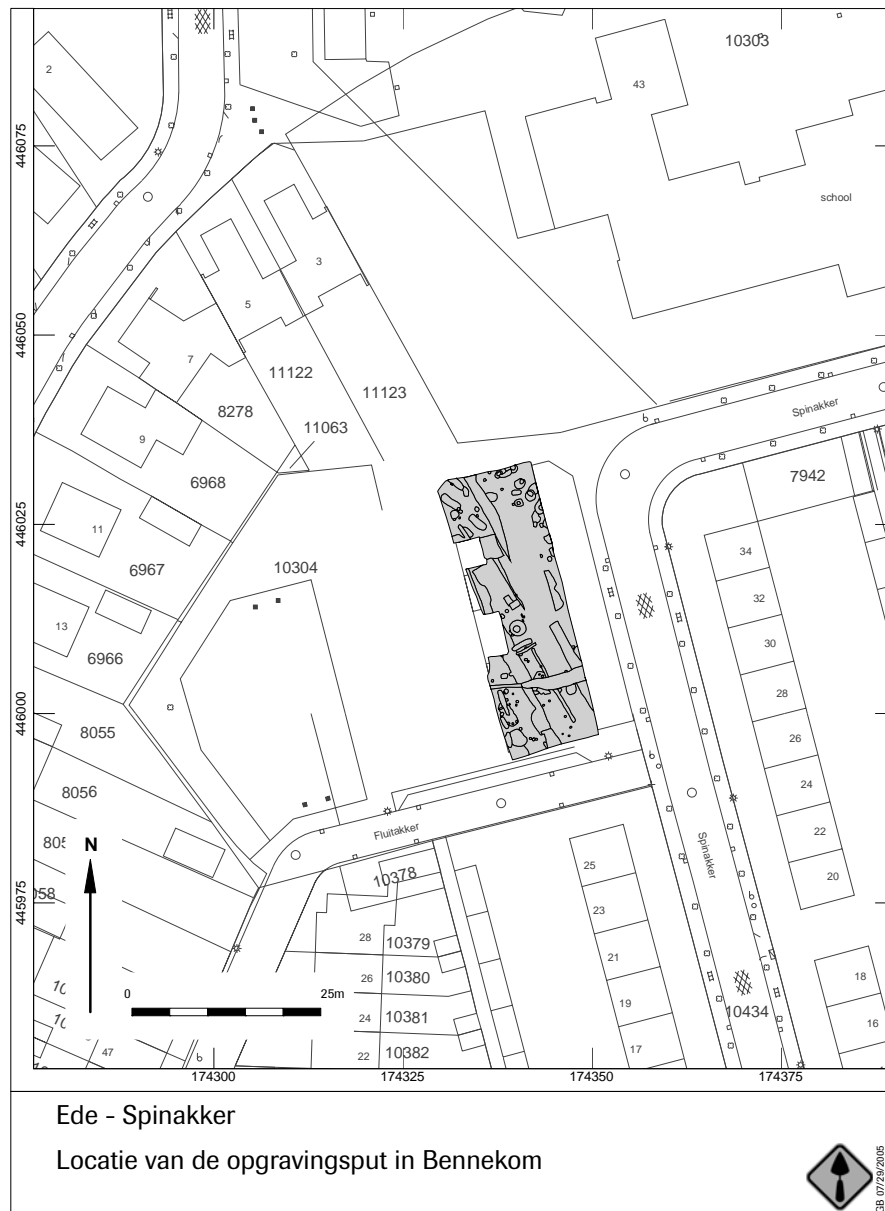
PERIODE	TIJD IN JAREN			
Nieuwe tijd	1500	na Chr.	-	heden
Late-Middeleeuwen	1050	na Chr.	-	1500 na Chr.
Vroege-Middeleeuwen	450	na Chr.	-	1050 na Chr.
Romeinse tijd	12	voor Chr.	-	450 na Chr.
IJzertijd	800	voor Chr.	-	12 voor Chr.
Bronstijd	2000	voor Chr.	-	800 voor Chr.
Neolithicum (Nieuwe Steentijd)	5300	voor Chr.	-	2000 voor Chr.
Mesolithicum (Midden Steentijd)	8800	voor Chr.	-	4900 voor Chr.
Paleolithicum (Oude Steentijd)	300.000	voor Chr.	-	8800 voor Chr.

1 Inleiding

In opdracht van de gemeente Ede heeft ADC ArcheoProjecten op 11 en 12 juli 2005 een Archeologische Begeleiding uitgevoerd op de locatie Spinakker te Bennekom (afb. 1 en 2). Het onderzoek is uitgevoerd door N.M. Prangma (veldarcheoloog) en door J. Wisse (veldtechnicus). Senior archeoloog was M.K. Kenemans. De Archeologische Begeleiding behelsde het toezicht houden op het uitgraven van een bouwput waarin drie woningen gerealiseerd worden.

Het onderzoek is uitgevoerd conform het Programma van Eisen (PvE). De vondsten en bijbehorende documentatie die tijdens de begeleiding zijn verzameld, zijn gedeponneerd in het Provinciaal Depot voor Bodemvondsten te Nijmegen.

Een Archeologische Begeleiding kan als volgt omschreven worden: een inventarisatie, karakterisering en documentatie van aan- en afwezigheid van archeologische waarden in een door een niet-archeologische bodemversturende activiteit te verstoren gebied. Van de archeologische waarden wordt een karakterisering gegeven waarbij tenminste de volgende aspecten aan de orde zijn: periodeaanuiding, geologische context, aard (typering) en waarderingsaspecten.

Het onderzoeksgebied heeft een oppervlakte van ca. 430 m² en lag braak sinds de sloop van eerdere bebouwing en het proefsleuvenonderzoek door BAAC. Het gebied ligt aan de Spinakker en Fluitakker en naast Kinderdagverblijf de Flierefluiter.

De vindplaats is niet behoudenswaardig bevonden. Het doel van de begeleiding is het documenteren van eventuele archeologische waarden op het terrein. Deze worden bedreigd door de bouwwerkzaamheden. In het Programma van Eisen zijn de volgende vragen gesteld, waarop het onderzoek antwoord moet geven:¹

- Zijn er archeologische waarden aanwezig?
- Wat is de exacte aard en datering van de vindplaats?

2 Vooronderzoek

Op het onderzoeksterrein is in 2003 een booronderzoek uitgevoerd door SyntheGra en in 2004 een proefsleuvenonderzoek door BAAC.² Tijdens het vooronderzoek is een deels intact esdek aangetroffen met daaronder enige grondsporen. Vondstmateriaal was schaars, zodat de datering van de vindplaats onzeker was. Het aangetroffen aardewerk wijst op een datering in de IJzertijd-Romeinse tijd en in de Late Middeleeuwen. Vanwege het kleine oppervlak van de onderzoekslocatie en het niet zeldzame karakter van de vindplaats adviseert BAAC niet een vervolgonderzoek, maar een begeleiding van de bouwwerkzaamheden.

Voor het gebied geldt een hoge archeologische verwachting. In de directe omgeving zijn vondsten gedaan uit het Neolithicum, de Bronstijd, de IJzertijd/Romeinse tijd en de Late Middeleeuwen.

3 Methoden

Het uitgraven van de bouwput voor de te bouwen woningen is gevolgd. De put is uitgegraven door een machine met een gladde bak tot op het gele zand (afb. 3). Dat is ook het niveau waarop de archeologische sporen zichtbaar worden. Af en toe zijn aanwijzingen aan de machinist gegeven om een iets duidelijker beeld te krijgen. Met de hand zijn enkele stukken opgeschaafd en vervolgens zijn de sporen ingekrast, getekend en gefotografeerd. De hoogte van de sporen is gemeten ten opzichte van het NAP. Vondstmateriaal uit de sporen is selectief verzameld om tot een datering van de vindplaats te komen. Een selectie van de grondsporen is gecoupeerd om de diepte vast te stellen en eventueel extra vondstmateriaal te kunnen verzamelen. De totale onderzochte oppervlakte bedraagt ca. 430 m².

Afb. 3 Blik op het vlak vanuit het zuiden.

¹ PvE 2005-16, A. Cruysheer (gemeente Ede)

² Brouwer en de Winter 2004

Ede - Spinakker

Overzicht van de grondsporen met interpretatie

Legenda

 IJertijd	 Middeleeuwen/Nieuwe Tijd
 Mogelijk IJertijd	 Recent
 Middeleeuus	 Grens IV03 put
 Waarschijnlijk Middeleeuus	

GE 07/29/2015

4 Resultaten

Grondsporen

Tijdens de begeleiding zijn ruim 90 grondsporen aangetroffen uit diverse perioden (afb. 4). De verschillende perioden laten zich onderscheiden door de aard van de opvulling van de sporen. Vooral aan de westzijde van de put bevinden zich enkele recente verstoringen, die voor een deel samenhangen met de bouw van het naastgelegen kinderdagverblijf “De Flierefluter”. Zes sporen, de meest smalle greppels, lijken te horen bij het ontstaan of gebruik van het esdek. De vulling is vergelijkbaar met de kleur en textuur van het esdek. De greppels zijn erg ondiep, soms zijn alleen de schepsteken aan de onderkant van het spoor nog zichtbaar. Twee flinke greppels, waarvan één al in de proefsleuf van BAAC zichtbaar was, lopen van noordwest naar zuidoost door de put. Deze greppels behoren mogelijk ook tot het akkercomplex of bij de middeleeuwse nederzetting. Uit de Late Middeleeuwen stammen zes tot acht grote paalkuilen met paalgat in het noordoosten van de put. Vijf daarvan liggen op een lijn, twee andere ernaast. Deze sporen lijken te horen bij een boerderij. De twee naastliggende sporen zijn mogelijk een aanwijzing voor de ingang van het gebouw. Uit dezelfde periode stammen waarschijnlijk nog enkele kuilen. De sporen uit deze periode zijn veelal (donker)grijsbruin van kleur (afb. 5). Enkele van de paalgaten hebben een zeer lemige vulling met verbrande klei en houtskool.

In het zuiden en midden van de put zijn veel paalsporen en kuilen met een grijze vulling gevonden. Deze vertegenwoordigen de IJzertijd. Ook de aangetroffen waterput dateert waarschijnlijk in deze periode. In deze groep paalsporen is geen structuur te herkennen.

Afb. 5 Coupe van middeleeuwse paalkuil (spoor 8).

Vondsten

Tijdens de aanleg van het vlak en bij het couperen van enkele sporen zijn vondsten verzameld, die het mogelijk moeten maken de vindplaats te dateren. Er is voornamelijk aardewerk verzameld, uit één spoor is ook wat natuursteen meegenomen. Voor een overzicht van de vondsten, zie bijlage 1.

Het aardewerk is in twee groepen te verdelen. Negen vondstnummers bevatten handgevormd aardewerk, dat vooral in kleine fragmenten bewaard is gebleven. De conservering ervan is redelijk goed. Het materiaal is te dateren in de IJzertijd.³ Eén fragment is waarschijnlijk iets ouder, Late Bronstijd/Vroege IJzertijd, en twee fragmenten kunnen wat later, Late IJzertijd/Romeinse tijd, gedateerd worden.

De andere acht vondstnummers bevatten handgevormd en gedraaid aardewerk uit de Middeleeuwen.⁴ Het merendeel betreft kogelpotfragmenten, die vrij laat, waarschijnlijk in de 12^e eeuw, te dateren zijn. Een enkel fragment is mogelijk iets ouder. Ook zijn enkele fragmenten Pingsdorfaardewerk, een bodem en een rand, en een geglazuurd postmiddeleeuws scherfje gevonden.

De fragmenten natuursteen uit een van de paalkuilen van het middeleeuwse huis betreffen brokken tefriet afkomstig van een maalsteen.

³ Determinatie S.B.C. Bloo en M.M. Bijlsma (ADC)

⁴ Determinatie S. Ostkamp (ADC)

5 Interpretatie en conclusies

Interpretatie

De aangetroffen sporen zijn in drie groepen te verdelen. Twee groepen sporen zijn te interpreteren als nederzettingssporen, de derde groep is te interpreteren als akkersporen. De eerste groep nederzettingssporen is op grond van het aangetroffen vondstmateriaal te dateren in de IJzertijd. Het betreft paalsporen, kuilen en een waterput. Deze sporen zijn typisch voor een nederzettingsterrein. In de sporen zijn echter geen bouwstructuren te herkennen.

De tweede groep nederzettingssporen is te dateren in de Late Middeleeuwen, waarschijnlijk 12^e eeuw. De sporen uit deze groep bestaan uit kuilen, paalkuilen met paalgat en mogelijk twee greppels. De greppels kunnen overigens ook tot het iets latere akkercomplex behoren. Een deel van de paalkuilen behoort tot een gebouw, waarschijnlijk een grote woonstalboerderij (afb. 6). De grootte van de paalkuilen, ca. 1 m in doorsnee, doet vermoeden dat het een boerderij kan zijn van het type Gasselte B of B' zoals die in Drenthe zijn beschreven door Huijts.⁵ Huijts dateert deze typen in resp. de 10^e tot 13^e eeuw en 12^e tot 14^e eeuw. De twee ten westen van de rij gelegen paalkuilen zouden deel kunnen uitmaken van een zijbeuk of de ingang kunnen markeren. De rest van het gebouw ligt onder de parkeerplaats en de weg (Spinakker) net buiten het onderzoeksterrein. In Noord- en Oost-Nederland worden dergelijke plattegronden vaak aangetroffen, maar ook in Midden-Nederland komen ze meer voor. Eén voorbeeld is de (halve) plattegrond in Ede aan de Slijpkruikweg. Deze plattegrond valt op door de enorme paalkuilen van soms bijna 2 m doorsnede.⁶

De derde groep sporen is te interpreteren als sporen van akkerbouwactiviteiten. Het betreft kleine smalle greppeltjes die gevuld zijn met dezelfde grond als waaruit het esdek bestaat. Twee kuilen met dezelfde vulling behoren waarschijnlijk ook tot die groep.

Van het esdek was met name in het noorden van het terrein niet veel meer over. De bovenste 50 tot 80 cm bestond uit recent (20^e eeuw) opgebrachte grond.

Afb. 6 De rij grote paalkuilen van een middeleeuwse boerderij. De achterste sporen zijn door de droogte slecht zichtbaar.

⁵ Huijts 1992

⁶ Burnier 2002

Conclusies

De begeleiding van het graafwerk ten behoeve van de bouw van drie woningen aan de Spinakker te Bennekom diende om vast te stellen of op het terrein nog archeologische waarden aanwezig zijn en zo ja, wat de aard en datering daarvan is. De uitgegraven bouwput is ca. 12 bij 36,5 m groot. De bovengrond bestond voor een groot deel, 50 tot 80 cm, uit recent opgebrachte grond of verstoringen. Daaronder was nog een deel van het esdek aanwezig. Onder het esdek lag een door dieractiviteiten doorwoelde laag op de overgang naar het schone dekzand.

In de put zijn ruim 90 grondsporen aangetroffen. De sporen zijn in drie groepen te verdelen. Twee groepen sporen betreffen nederzettingssporen uit de IJzertijd en uit de Late Middeleeuwen (12^e eeuw). De derde groep bestaat uit sporen die waarschijnlijk samenhangen met de ontginning van het gebied als akkerbouwland en de vorming van de es.

De aangetroffen vondsten en sporen laten zien dat in de directe omgeving van het gebied nog meer nederzettingen verwacht mogen worden, aangezien slechts een klein deel van de nederzettingen is blootgelegd. De Middeleeuwse bewoning zal zich vermoedelijk vooral ten noorden en oosten van het onderzochte terrein uitstrekken, de IJzertijdbewoning meer naar het zuiden, oosten en westen. Het wordt daarom aanbevolen hiermee rekening te houden bij eventuele graafwerkzaamheden in de omgeving. De aangetroffen sporen zijn niet allemaal gecoupeerd en afgewerkt, zodat deze nog in de bodem aanwezig zijn. Door het op te brengen bouwzand blijven met name diepere sporen bewaard. Mocht op het terrein in de toekomst weer gegraven worden, dan kunnen deze sporen eventueel nader onderzocht worden.

Literatuur

Brouwer, M.C. en J. de Winter 2004: *Ede-Bennekom Spinakker/Fluitakker, inventariserend veldonderzoek d.m.v. proefsleuven*, 's Hertogenbosch (BAAC-rapport 04.111)

Burnier, C.Y., 2002: *De IJzertijd- en Middeleeuwse bewoners van de Slijpkruikweg*, Jacobs en Burnier STAR 2.

Huijts, C.S.T.J., 1992: *De voor-historische boerderijbouw in Drenthe, Reconstructiemodellen van 1300 voor tot 1300 na Chr.*, Stichting Historisch Boerderij-onderzoek, Arnhem.

Lijst van afbeeldingen en tabellen

- Afb. 1 Locatie van de vindplaats.
- Afb. 2 Locatie van de opgravingsput in Bennekom.
- Afb. 3 Blick op het vlak vanuit het zuiden.
- Afb. 4 Overzicht van de aangetroffen sporen.
- Afb. 5 Coupe van middeleeuwse paalkuil (spoor 8).
- Afb. 6 De rij grote paalkuilen van een middeleeuwse boerderij. De achterste sporen zijn door de droogte slecht zichtbaar.

Tabel 1. Tijdsduur van de verschillende (pre)historische perioden.

Bijlage 1 Vondstenlijst

VONDSTNR	PUT	VLAK	SPOOR	VULLING	INHOUD	AANTAL	GEWICHT	OPMERKING
1	1	1	8	1	KER	6	98.30	6 kogelpot, 12e eeuw
2	1	1	9		KER	14	144.80	13 kogelpot, 12e eeuw, 1 rand Pingsdorf
3	1	1	10	1	KER	1	33.40	1 kogelpot, 11e-12e eeuw
4	1	1	11	1	KER	2	5.20	1 kogelpot, 1 geglaazuurd postmiddeleeuws
4	1	1	11	1	SXX	7	106.00	7 tefriet, fragmenten maasteen
5	1	1	13		KER	4	81.60	4 kogelpot 11e-12e eeuw
6	1	1	3000		KER	1	3.90	1 ijzertijd
7	1	1	1		KER	1	1.50	1 ijzertijd
8	1	1	3		KER	1	1.60	1 ijzertijd
9	1	1	9		KER	9	189.20	1 Pingsdorf bodem, 8 kogelpot elmplichtig blauwgrijs, laat 12e eeuw
10	1	1	19		KER	2	52.60	2 late bronsijd/vroege ijzertijd
11	1	1	22		KER	1	22.90	1 ijzertijd
12	1	1	5		KER	1	5.80	1 kogelpot, 11e-12e eeuw
13	1	1	69	1	KER	3	10.70	1 ijzertijd, 2 late ijzertijd/romeinse tijd
14	1	1	69	2	KER	4	16.90	4 ijzertijd
15	1	1	38		KER	1	1.30	1 ijzertijd
16	1	1	61		KER	1	1.10	1 ijzertijd, waarschijnlijk vroeg
17	1	1	82	1	KER	1	27.10	1 kogelpot, paffrath-achtig, 10e-12e eeuw

KER= keramiek, SXX= Steen, gewicht is in grammen